

Stashchuk O. V.

Eastern European National University named after Lesya Ukrainka

THEORETICAL AND METHODOLOGICAL BASES OF THE MODELING OF EVALUATION OF EFFICIENCY OF FINANCIAL SECURITY MANAGEMENT OF JOINT-STOCK COMPANIES

Summary

The article defines the main objective of financial security management of joint-stock companies, taking into account opportunities for increasing their market value. In order to evaluate the effectiveness of financial security management of joint stock companies, it is proposed to use financial factors that affect financial security in the form of absolute financial results and systematize its threats and dominant. It is proved that correlation-regression analysis is the most effective tool for controlling the efficiency of financial security management of joint-stock companies. It is proved that using of the developed estimation approaches will allow to predict the influence of each factor on the indicators of the state of financial security.

Key words: financial safety, joint-stock companies, management, methods of estimation of efficiency of management, cash flows.

УДК 336.71:[336.77:330.322]

Стороженко О. О.

Шейко О. П.

Інститут банківських технологій та бізнесу
ДВНЗ «Університет банківської справи»

НАПРЯМИ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ КРЕДИТНО-ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ БАНКІВ У СУЧАСНИХ УМОВАХ

У статті досліджено тенденції зміни основних показників кредитно-інвестиційного портфеля банків України. Розглянуто проблеми та наслідки економічної кризи, що негативно вплинули на якість кредитної та інвестиційної політики банків. Розроблено пропозиції щодо підвищення кредитно-інвестиційного потенціалу банків через податкове стимулювання та відновлення діяльності інвестиційних банків.

Ключові слова: банківські інвестиції, інвестиційні стратегії банків, кредитно-інвестиційна діяльність банків, кредитний портфель, інвестиційний портфель банків, інвестиційний банк, інвестиційна діяльність.

Постановка проблеми. Одним з основних аспектів збалансованого економічного зростання в Україні є успішне функціонування вітчизняного банківського сектору. Проведення всіх економічних перетворень вимагає створення ефективною, стійкої, сильної і гнучкої банківської інфраструктури. У зв'язку із цим актуальним є пошук оптимальних форм функціонування всіх банківських структур, у тому числі стимулювання їх активної участі на кредитно-інвестиційних ринках. Необхідно відзначити, що сучасна економічна криза торкнулася і фінансового сектору, змушуючи звернути увагу на тенденції й якість кредитної та інвестиційної політики банків на фінансових ринках. Нині особливо актуальною є відповідь на питання, пов'язані з вибором основних елементів формування кредитно-інвестиційної стратегії, яка дала б змогу найбільш ефективно управляти фінансовими ресурсами банку і не допустити виникнення критичної ситуації на рівні окремої фінансової установи, піклуючись про інтереси вкладників. Інвестиційна сфера економіки України перебуває останніми роками у скрутному становищі. Для досягнення ж стабільного економічного розвитку необхідно нарощувати інвестиційні ресурси, послідовно збільшувати частку капітальних вкладень у ВВП, поліпшувати структуру інвестиційних джерел та активізувати напрями їх вкладень. Важливим джерелом фінансування інвестиційної діяльності вітчизняних підприємств є банківські кредити, тому питання підвищення ефективності кредитно-інвестиційної діяльності банків в Україні є особливо актуальним.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема практичної реалізації стратегічного управління під час кредитної та інвестиційної діяльності банків на фінансових ринках відображена в працях таких українських учених: Г. Азаренкової, Я. Васильєва, О. Гетьмана, О. Вовчак, М. Згуровського, І. Кравчука, О. Решетняк та ін. Вагомий внесок у розроблення цієї проблематики зроблено зарубіжними вченими: Г.А. Ахмаді, А. Дамодараном, Ч. Джао-Хонгом, А. Мандалом, Г. Марковіцом, Т. Сааті, У. Шарпом та ін.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Незважаючи на велику кількість робіт зарубіжних та вітчизняних учених у напрямі дослідження кредитно-інвестиційної діяльності банків на фінансових ринках, необхідно відзначити, що пошук шляхів підвищення кредитно-інвестиційного потенціалу банків та формування ефективною інвестиційної стратегії на фінансових ринках залишаються недостатньо вивченими та вимагають більш комплексного аналізу та пошуку нових шляхів оптимізації.

Мета статті полягає в аналізі стану інвестиційно-кредитної діяльності банків України, запропонованні вибору оптимальної інвестиційної стратегії та обґрунтуванні шляхів підвищення кредитно-інвестиційного потенціалу банків через податкове стимулювання.

Виклад основного матеріалу дослідження. Ефективна банківська кредитно-інвестиційна діяльність, як показує досвід інших країн, значною мірою визначає розвиток реального сектору економіки. Реалізація банківськими установами інвестиційної діяльності має бути пов'язана з прир-

няттям конкретних рішень у сфері нарощування обсягів банківських інвестиційних ресурсів. Розмір інвестиційних ресурсів банків характеризується насамперед величиною кредитно-інвестиційного портфеля як основного складника активів банку і показника напрямів його діяльності з погляду отримання доходів. Одним із важливих складників стратегічного планування банку є формування кредитно-інвестиційного портфеля банку. Це є непростою і досить важливим завданням, оскільки потребує узгодження суперечливих критеріїв: максимізації прибутку і мінімізації ризику. Загалом виникає необхідність в оптимізації кредитно-інвестиційного портфеля, що дасть змогу підвищити ефективність кредитних і інвестиційних операцій. При цьому основним завданням є визначення оптимального співвідношення між кредитною та інвестиційною діяльністю банку [1, с. 97].

У зв'язку із цим досліджено тенденції зміни основних показників кредитно-інвестиційного портфеля банків України за останні роки. Фінансово-економічна нестабільність, в умовах якої перебуває економіка України, призвела до значних потрясінь у банківській системі та зведення до мінімуму банківського кредитування. Це пов'язано передусім із тим, що банки не можуть компенсувати власні витрати на кредитування за рахунок одержаних доходів у зв'язку зі зниженням довіри населення до банківської системи, нестабільністю законодавчої бази, проведенням антитерористичної операції на сході України та багатьма іншими проблемами. За результатами дослідження міжнародного рейтингового агентства Standart&Poors у 2017 р. частка проблемних кредитів банків України знаходилася на рівні 40% [2, с. 24].

Показники кредитної діяльності банків та їх питома вага в загальних активах представлена на рис. 1.

За даними НБУ, станом на 01.11.2017 активи банківської системи за вирахуванням сформованих резервів зменшилися на 9,74%, або на 39 873 млн. грн., порівняно з показниками початку 2015 р. Що ж стосується наданих кредитів, то їх кількість зросла і станом на 01.11.2017 становила 1 007 116 млн. грн.

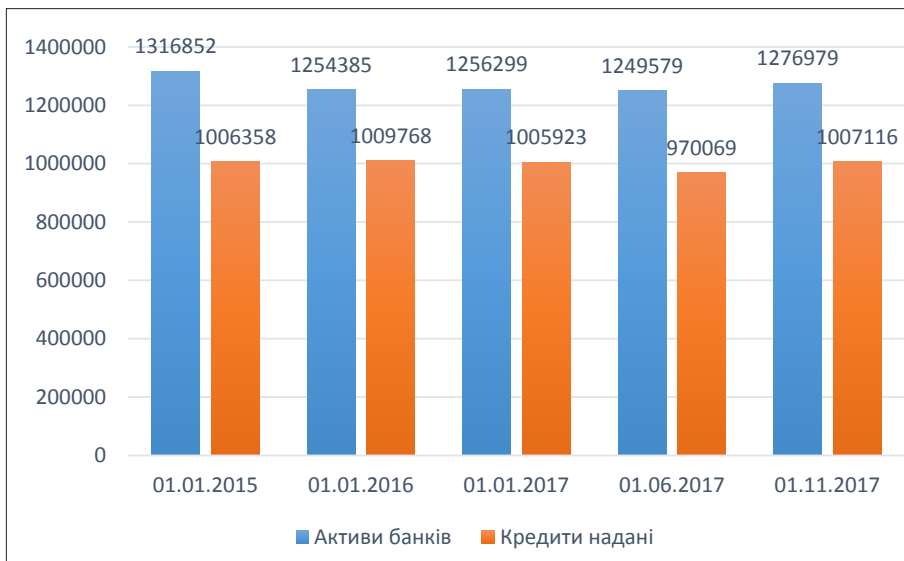

Рис. 1. Абсолютні показники кредитної діяльності банків за 2015–2017 рр., млн. грн.

Джерело: складено на основі [3]

Відносними показниками кредитної діяльності банків на макрорівні є рентабельність активів та капіталу, норматив адекватності капіталу (H2) та чиста процентна маржа. Найбільш яскраво вплив економічних факторів на банківське кредитування відображає показник рентабельності активів банку, або ROA. Він використовується для оцінки діяльності управління банку, оскільки характеризує здатність менеджменту ефективно управляти активами банку. Оптимальне значення коефіцієнту дорівнює 1% і вище. Результати розрахунку наведено в табл. 1.

Таблиця 1
Відносні показники кредитної діяльності банків України за період 2015–2017 рр.

Показники станом на:	Рентабельність активів банків України (ROA), %	Рентабельність капіталу банків України (ROE), %	Адекватність капіталу банків України (H2), %
01.01.2015	-4,07	-30,46	12,74
01.01.2016	-5,46	-51,91	13,07
01.01.2017	-12,60	-116,74	12,69
01.06.2017	1,33	11,66	13,11
01.11.2017	0,21	1,71	-

Джерело: складено на основі [3]

Як бачимо з табл. 1, за період, що аналізується, у фінансовому стані банківських активів простежуються негативні зміни, рентабельність активів має негативне значення, отже, оптимального значення 1% не досягнуто. Схожу тенденцію має коефіцієнт рентабельності капіталу (ROE). Станом на 1 червня та 1 листопада 2017 р. спостерігається поліпшення: рентабельність активів становила 1,33% та 0,21%, а капіталу – 11,66% та 1,71% відповідно. Крім того, за даними НБУ, простежується суттєве збільшення непрацюючих кредитів, що призводить до збільшення резервів за кредитними операціями банків за рахунок зменшення активів [3].

Отже, діяльність банків України у сфері кредитування протягом останніх років не є успішною. Банки не можуть пристосуватися до кризового стану в країні та постійної нестабільності

у політичній сфері. Обсяг кредитного портфеля банків відносно активів збільшується, але реальна його величина скорочується, що пов'язано зі зниженням якості кредитного портфеля. Це, своєю чергою, призводить до зниження дохідності кредитних операцій банків та зростання рівня кредитного ризику, оскільки значна частка активів акумулюється у вигляді резервів на покриття збитків.

Портфель цінних паперів порівняно з кредитним портфелем займає, як правило, незначну частку в активах банків. Однак протягом останніх років загальна динаміка обсягів операцій банків із цінними паперами спрямована на зростання, адже ці операції є невід'ємним складником

Таблиця 2

Структура портфеля цінних паперів банків України за період 2012–2017 рр. (млн. грн.)

Типи портфельів цінних паперів	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Торгові цінні папери	7623,98	11687,55	17462,60	9829,00	20117,58	53647,21
Цінні папери в портфелі банку на продаж	61969,19	65703,25	72897,75	100983,19	140598,15	238129,64
Цінні папери в портфелі банку до погашення	9748,50	3611,95	4054,53	6124,65	22553,37	32572,59
Інвестиції в асоційовані та дочірні компанії	1931,73	2320,35	2765,40	2081,65	1075,96	887,39

Джерело: складено на основі [3]

диверсифікації активів банку, способом формування власного і поповнення позичкового капіталу, перспективним напрямом розвитку діяльності банків загалом.

Аналіз структури портфеля цінних паперів банків України представлений у табл. 2.

Аналіз динаміки торгового портфеля банків свідчить про те, що кількість цінних паперів у торговому портфелі банків має позитивну тенденцію і збільшилася за період, що аналізується, у сім разів. Цінні папери в портфелях банків на продаж зростають починаючи з післякризових років, на кінець 2017 р. відбулося зростання у 3,8 рази.

Якщо розглянути інвестиційні кредити, то їхня частка в структурі кредитних портфельів банків є досить низькою. Відсутність професійного регулювання розвитку інвестиційної діяльності банків із боку держави компенсується реальною практикою, яку реалізують переважно банки з іноземними інвестиціями. Найбільш відомими гравцями на інвестиційному ринку України є «ІНГ-банк Україна» (Голландія), «ОТР Банк» (Угорщина), «Агриколь банк» (Франція), «УкрСиббанк», «Райффайзен Банк Аваль» (Австрія). Обсяг прямих іноземних інвестицій в економіку України (акціонерний капітал нерезидентів) на кінець 2017 р. становив 38,982 млрд. дол., що на 1,657 млрд. дол., або на 4,4%, більше від показника на початок року на рівні 37,325 млрд. дол. [4]. У реальному секторі економіки потенціал банківської системи щодо кредитування інвестиційної діяльності майже не використовується. Головним джерелом фінансування капітальних інвестицій залишаються обмежені (в умовах падіння прибутковості) власні кошти підприємств, питома вага яких у загальному обсязі інвестицій становить 59–69% [4].

Основними проблемами розвитку інвестиційного кредитування є такі:

- стримуюча монетарна політика НБУ, спрямована на стискання грошової пропозиції;
- неповнота законодавчої бази з даного питання, а саме: відсутність рамкових умов, що мають забезпечувати захист інтересів представників приватного сектору реальної економіки;
- дефіцит ресурсної бази, що може бути використана для формування інвестиційних вкладень довгострокового типу;
- високі процентні ставки по кредитах;
- підвищення вимог банків до надання кредитів переважно внаслідок зростання безнадійної кредиторської заборгованості та «поганих» кредитів;
- наявність значної кількості проблемних та збанкрутілих банків.

Безперечно, зростання економіки України потребує посиленого інвестиційного забезпечення. В умовах обмежених бюджетних можливостей та низької інвестиційної привабливості вітчизняної економіки для іноземних інвесторів важливим джерелом інвестування може виступати банківська система.

Зокрема, в економічно розвинутих країнах світу функціонують спеціалізовані інвестиційні

банки, основними цілями діяльності яких є фінансування інвестиційних проектів. Поняття інвестиційного банку є далеко не новою дефініцією у науці. Відповідно до Закону України «Про банки і банківську діяльність», визначено функціонування інвестиційних банків, до яких належать банки, більше ніж 50% активів яких є активами одного виду (інвестиційними кредитами та цінними паперами). Проте, аналізуючи структуру активів банківських установ, можна стверджувати, що в Україні цим вимогам не відповідає жоден банк. Однак на сучасному етапі розвитку економіки України їх створення та успішне функціонування стає одним із визначальних факторів забезпечення високих темпів економічного зростання, оскільки сприятиме збільшенню темпів зростання інвестицій у реальний сектор економіки і підвищенню конкурентоспроможності вітчизняних підприємств.

Відповідно, для створення інвестиційних банків в Україні потрібно принципово змінити підходи до державного регулювання їхньої діяльності. Держава має бути першочергово зацікавлена в їх ефективній роботі, оскільки вона зводиться до інвестування довгострокових проектів і є механізмом стимулювання довгострокового економічного зростання.

Для цього необхідно здійснити декілька кроків:

1. Надзвичайно важливим є питання щодо створення початкового капіталу для здійснення інвестиційними банками своєї діяльності. Оскільки саме держава зацікавлена у фінансуванні інвестиційних проектів, вона може на перших порах кредитувати їх під подальші вкладення в інвестиційні проекти. Шляхом до цього є надання інвестиційним банкам довгострокових кредитів Національного банку України.

2. Як варіант можна знизити для інвестиційних банків рівень резервування за активними операціями, зокрема за тими позиками, які надані на проекти з модернізації економіки. У цьому разі має бути розроблена та впроваджена чітка методика віднесення інвестиційних проектів до важливих із позицій економічного зростання. Вона може бути побудована за галузевим принципом або за списком пріоритетів регіональних органів влади (обласних державних адміністрацій).

Наведені вище пропозиції створять сприятливі регуляторні умови для перетворення в Україні частини універсальних на спеціалізовані інвестиційні банки [5, с. 139].

Очевидним є те, що банківське інвестиційне кредитування потребує стимулювання. Першочерговим завданням у стимулюванні розвитку інвестиційного кредитування є поліпшення інвестиційного клімату в країні як сукупності правових, фіскальних, макроекономічних, монетарних, організаційних, інфраструктурних та інших умов середовища реалізації інвестиційних відносин. Інвестиційний клімат має бути таким, щоб кредиторі було вигідно спрямувати ресурси в різні галузі економіки на прийнятих для позичальника

умовах. Важливу роль в інвестиційному кліматі відіграє фіскальна політика. Складна система оподаткування, високе податкове навантаження та брак економічної свободи пригнічують підприємницьку активність, гальмуючи розвиток бізнесу, внаслідок чого знижується кредитоспроможність потенційних позичальників. Щоб нівелювати негативний вплив зазначених чинників, необхідно вдосконалити фіскальну політику шляхом спрощення процедури та зменшення податкового тиску на суб'єктів господарювання.

Під податковим стимулюванням інвестиційної діяльності банків необхідно розуміти здійснення державою за допомогою механізмів оподаткування певних заходів, які спрямовані на створення належних умов інвестування, підвищення якості й розширення напрямів інвестування банків, досягнення рівноваги між попитом і пропозицією на інвестиційному ринку. Податкове стимулювання банківської інвестиційної діяльності здійснюється за допомогою спеціальних інструментів. Такими інструментами є зміна елементів податку чи реструктуризація податкової системи країни для підвищення чи зниження активності інвестиційної діяльності залежно від кон'юнктури ринку.

Як свідчить банківська практика, сьогодні серед податкових інструментів стимулювання банківської інвестиційної діяльності найбільшого поширення набуло надання податкових пільг. Такі пільги можуть бути реалізовані через повне або часткове звільнення від сплати податків, у тому числі через зниження податкової ставки, скорочення податкової бази, виключення окремих видів доходів, майна тощо зі складу об'єктів оподаткування. Тому саме податкові пільги можуть створити певні конкурентні переваги для інвестиційних операцій банку.

Активізації інвестиційного кредитування банків сприяло б упровадження таких стимулів:

- податкове заохочення банків, які кредитують пріоритетні інвестиційні напрями за пільговою ставкою (меншою, ніж середня ставка кредитування, що визначена їх внутрішньою політикою) шляхом віднесення на валові витрати суми різниці між середньою кредитною ставкою

в даному банку та ставкою пільгового інвестиційного кредитування позичальника;

- зменшення оподаткування прибутку банків, отриманого від довгострокових операцій з інвестиційного кредитування пріоритетних напрямів терміном понад п'ять років;

- звільнення від оподаткування тієї частини прибутку банку, яка буде використана на інвестиційне кредитування пріоритетних для держави сфер економіки в одному звітному періоді;

- часткове (50%) формування резервів для відшкодування можливих утрат за кредитними операціями (насамперед інвестиційними кредитами на пріоритетні цілі) за рахунок спеціалізованого фонду державного бюджету.

Висновки. В Україні недооцінювання ролі інвестицій як основної рушійної сили економічного розвитку призвело до втрати конкурентоспроможності вітчизняного виробництва. Вихід із ситуації, що склалася, потребує упровадження нової моделі розвитку економіки, яка базувалася б на інвестиційно-інноваційній основі. Для її реалізації необхідні реальні джерела інвестиційних коштів. Одне з найважливіших внутрішніх джерел таких ресурсів в Україні – це банківські інвестиційні кредити, адже банківська система є основним посередником на вітчизняному фінансовому ринку.

Світовий досвід переконливо засвідчив, що діяльність інвестиційних банків є важливим фактором стимулювання економічного зростання у країні. Актуальним є питання вивчення можливостей створення інвестиційних банків та забезпечення продуктивного їх функціонування в Україні.

Здійснення інвестиційної діяльності банків значною мірою залежить від системи оподаткування, побудованої на використанні різних методів і податкових стимулів та збільшення за рахунок цього своїх інвестиційних ресурсів, тому податкова система має заохочувати банківські установи до сплати податків через зменшення тиску оподаткування. Звідси випливає, що податкова ставка є одним із найсуттєвіших елементів системи податкових стимулів. Її зниження чи підвищення суттєво впливає на умови інвестування.

Список використаних джерел:

1. Вовчак О.Д., Надівець Л.М. Особливості інвестиційної діяльності банків як фінансових посередників в Україні. Бізнес Інформ. 2014. № 11. С. 97–103.
2. Житар М.О. Аналіз сучасного стану кредитної діяльності банків України. Зб. наук. праць Університету державної фіскальної служби України. 2017. № 1. С. 23–32.
3. Офіційний сайт Національного банку України. URL: <http://www.bank.gov.ua>.
4. Капітальні інвестиції за джерелами фінансування / Офіційна сторінка Державної служби статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/>.
5. Сегеда Л.М. Відновлення банківського кредитування реального сектору засобами грошово-кредитної політики як ключовий фактор розвитку національної економіки. Економічний вісник Запорізької державної інженерної академії. 2017. № 3. С. 137–140.

Стороженко О. А.

Шейко Е. П.

Институт банковских технологий и бизнеса
ГБОУ «Университет банковского дела»

ПУТИ ПОВЫШЕНИЯ ЭФФЕКТИВНОСТИ КРЕДИТНО-ИНВЕСТИЦИОННОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ БАНКОВ В СОВРЕМЕННЫХ УСЛОВИЯХ

Резюме

Исследованы тенденции изменения основных показателей кредитно-инвестиционного портфеля банков Украины. Рассмотрены проблемы и последствия экономического кризиса, который отрицательно отобразился на качестве кредитной и инвестиционной политики банков. Разработаны предложения по увеличению кредитно-инвестиционного потенциала банков через налоговое стимулирование и обновление деятельности инвестиционных банков.

Ключевые слова: банковские инвестиции, инвестиционные стратегии банков, кредитно-инвестиционная деятельность банков, кредитный портфель, инвестиционный портфель, инвестиционный банк.

Storozhenko O. O.

Sheiko O. P.

State Higher Educational Institution University of Banking,
Institute of Banking Technologies and Business

DIRECTIONS OF IMPROVING EFFICIENCY OF CREDIT-INVESTMENT ACTIVITIES OF BANKS IN MODERN CONDITIONS

Summary

The article investigates the tendencies of changes in the main indicators of the credit and investment portfolio of Ukrainian banks in recent years. The problems and consequences of the economic crisis, which have negatively influenced the quality of credit and investment policy of banks, are considered. Proposals for increasing the credit and investment potential of banks through tax incentives and restoration of activity of investment banks are developed.

Key words: bank investments, investment strategies of banks, credit and investment activity of banks, loan portfolio, investment portfolio of banks, investment bank, investment activity.

УДК 336:657.4

Тищенко В. В.

Східноукраїнський національний університет ім. В. Даля

ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК МІЖ РІВНЕМ БЕЗГОТІВКОВИХ РОЗРАХУНКІВ ТА ЕФЕКТИВНІСТЮ ФІНАНСОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

У статті висвітлено питання організації й використання безготівкових розрахунків українськими підприємствами. Виділено принципи організації безготівкових розрахунків, види розрахункових документів, а також вимоги до випуску та проведенню операцій з електронними грошима. Досліджено поняття фінансового забезпечення діяльності підприємства та його ефективності. Виділено взаємозв'язок між рівнем безготівкових розрахунків та ефективністю фінансового забезпечення діяльності підприємства.

Ключові слова: безготівкові розрахунки, фінансове забезпечення, взаємозв'язок, діяльність, підприємство, ефективність.

Постановка проблеми. За умов переходу до ринкових відносин українська економіка потребує реформування фінансової системи. Загальною метою такого реформування є формування ефективної системи фінансового забезпечення діяльності підприємств, у тому числі й за рахунок удосконалення механізму безготівкових розрахунків.

Сьогодні використання безготівкових розрахунків у міжнародній практиці є зручним та ефективним інструментом як для контролю над грошовою масою, так і для суттєвої економії витрат на їх здійснення та прискорення грошового обігу. Від ефективної організації безготівкових розрахунків залежать своєчасність та оперативність платежів, а отже, ефективне фінансове забезпечення діяльності підприємств. Українська економіка поступово переходить до сучасних безготівкових розрахунків, проте дуже повільно, при цьому спо-

стерігається недостатня обізнаність серед користувачів щодо переваг таких розрахунків, а також недовіра до їх застосування.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Міжнародний досвід, а також поява нових науково-технічних продуктів для здійснення безготівкових розрахунків в Україні зумовлюють необхідність детального дослідження теоретичних і науково-практичних умов та впливу безготівкових розрахунків на забезпечення діяльності підприємства.

Питанням здійснення та розвитку безготівкових розрахунків присвячено наукові праці як вітчизняних, так і зарубіжних науковців, таких як: І.А. Безклубий, Л.А. Бехтер, О.Д. Вовчак, О.В. Дзера, Б.С. Івасів, Д.І. Коваленко, І.П. Косарева, В.М. Кравець, Р.Н. Мінченко, О.В. Міняйло, В.І. Міщенко, М.В. Ніконова, М.Ф. Рибченко, М.І. Савлук, Н.В. Соловей, І.О. Чкан та ін.